

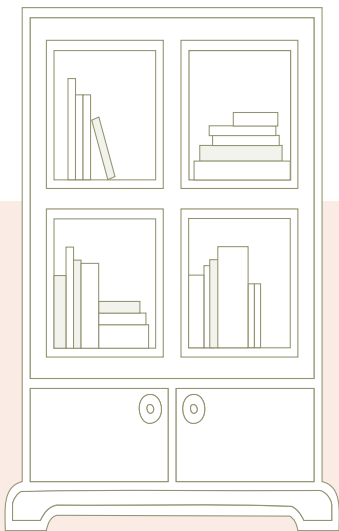

UIT DE BOEKENKAST VAN WIBE

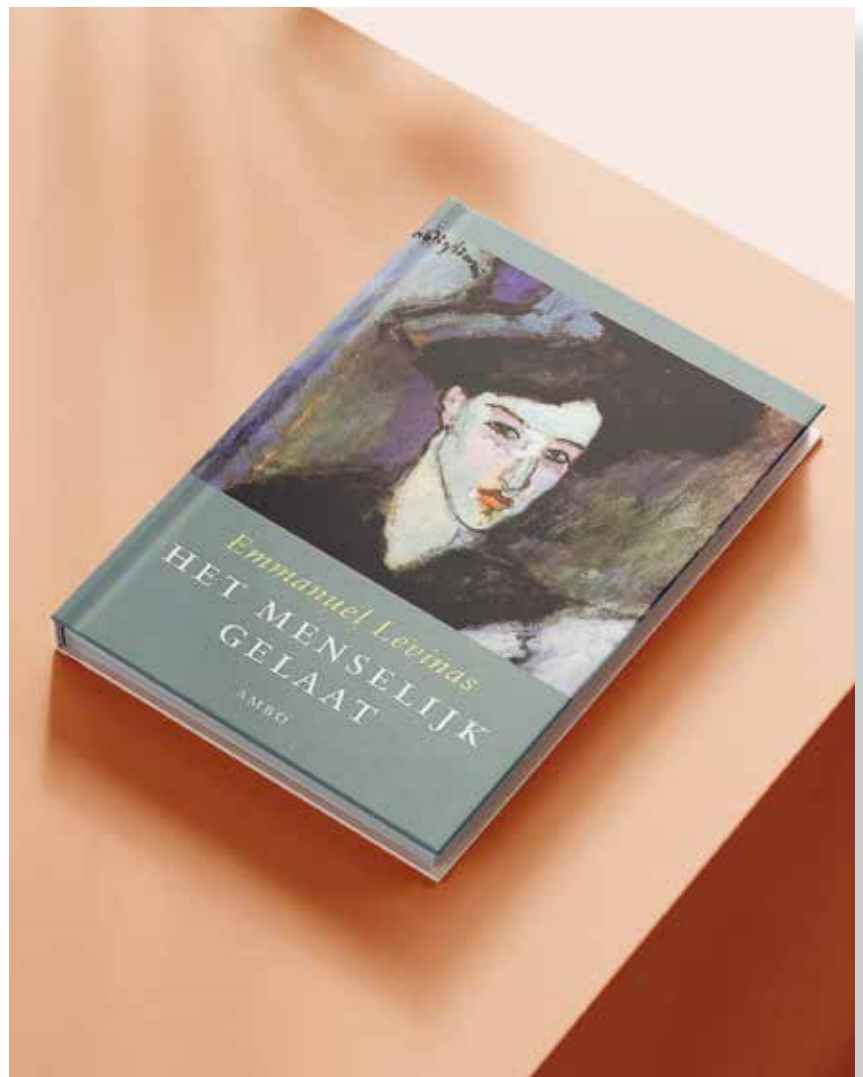
Het menselijk gelaat

TEKST: JOKE GOUDSWAARD

Voor Wibe Veenbaas waren boeken een onuitputtelijke bron van inspiratie. Op de kennis en inzichten van de grote psychologen, filosofen, fenomenologen, schrijvers en andere denkers fundeerde hij ons instituut. De boekenkast van Wibe, in zijn werkkamer aan de Nieuwegracht, was dan ook famous. In deze rubriek belichten we steeds een ander boek uit Wibes kast.

*Een mens is maar een mens
en zelfs dat alleen heel af en toe.*

Amos Oz

Op stille momenten tussen een training, workshop of supervisie sta ik voor Wibes boekenkast: een schatplaats! De kunst is er een titel uit te kiezen die me raakt en liefst meteen inspireert. Ja, *Het menselijk gelaat* natuurlijk van de filosoof Levinas. Hoeveel gesprekken hebben we wel niet gehad over het wezenlijke van de ontmoeting. Dat elk klein moment tussen jou en mij ertoe doet, is de basis van Phoenix en de grondtoon van je houding in het begeleiden.

Levinas benadrukt dat de weerloosheid in het gezicht van de ander een beroep doet op je verantwoordelijkheid. Je voelt je aangesproken door degene tegenover je en laat je hierdoor raken, nog voor er een woord gezegd of iets gedaan is.

Ethisch handelen hangt nauw samen met deze ervaring. Richtinggevende waarden als rechtvaardigheid, respect, compassie en betrouwbaarheid ontstaan niet vanuit jezelf; ze zijn een antwoord op de verschijning van de ander. In die ontmoeting hebben we elkaar nodig. Daarin raken vrijheid en verantwoordelijkheid elkaar.

Dat vrijheid voortvloeit uit verantwoordelijkheid, is voor Levinas een uitgemaakte zaak. Andersom geldt het ook.

INSLUITEN WIE JE VREEMD IS

De menselijke ervaring is voor Levinas de ingang naar filosofie; het gaat om de praktijk van het leven, de alledaagse werkelijkheid. Moraliteit gaat voorbij het denken. In zijn boeken doet hij geen universele oproep aan de mens in het algemeen; hij spreekt jou en mij rechtstreeks aan. Via een bijna dwingende opdracht om in te sluiten wie je in eerste instantie vreemd is. 'Het volstrekt eigene van de medemens vraagt een ethische houding die het anders-zijn van de ander recht doet.'

Met de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog nog onder zijn huid, verkent hij wat de joodse traditie in die zoektocht kan betekenen. Dat is om naar de wereld achter de woorden te leren kijken, naar een waarheid voorbij de taal.

DE WERELD ACHTER DE WOORDEN

Na zijn boeiende avonden over Levinas op de vervolgopleiding van de sociale academie in Amsterdam kies ik hem, een predikant, als supervisor. Een inspirerende man, mediator in vredesprojecten tussen Ierland en Engeland, Israël en

Palestina. In die tijd heb ik als maatschappelijk werkster zo'n tachtig gezinnen met een kind met een verstandelijke beperking onder mijn hoede. Net als mijn collega's is niets me te veel. Tenminste... tot die supervisie. Hij luistert naar me, knikt, zwijgt en kijkt. Kijkt en zwijgt. Dan de vraag ben je gelukkig?' Het is midden in de roos. Geschrokken, getroffen en vastbesloten zeg ik de dag erna mijn baan op. De ademruimte van innerlijke vrijheid aangeraakt door één zin. Gezien.

HET APPÈL VAN DE ANDER

Er is nog iets waar Levinas de vinger op legt. Juist vanuit bewustwording van zijn beperktheid in een contact – iets wat in eerste instantie schaamte oproept – komt het ik tot onvermoede mogelijkheden. Dat is de wil en het verlangen van binnenuit om een antwoord te vinden dat ertoe doet. In die ontvankelijkheid voor het appèl van de ander zit de hoop. Mogelijk kun je dan iets mysterieus ervaren: dat het anders-zijn van de ander je onverwacht diep raakt. Van daaruit kan er een nieuwe dimensie ontstaan. Hier begint de toekomst!

Enthousiast onderstrepen Wibe en ik samen de tijdloze zin: *Alsof een mens zich pas voltooit als zijn eindige behoefte (genieten) wordt aangevuld met een oneindige, transcendent verlangen naar een karwei dat nooit af is: verantwoordelijkheid.* 🌀

Emmanuel Levinas (1906 – 1995) was een Russische Jood die vanuit Litouwen naar Frankrijk emigreerde en zich daar tot filosoof ontwikkelde. Zijn ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen hij zijn familie verloor en zelf in krijgsgevangenschap zat, hebben zijn denken ingrijpend beïnvloed.

Het menselijk gelaat, Ambo/Anthos 2002